

Medløb og modstand

– 70-året for besættelsen

OVERSIGTSVÆRKER

Samarbejde og modstand under besættelsen

af *Hans Kirchhoff*

Odense Universitetsforlag, 2004. 367 sider (96.71)

Samarbejde eller modstand? Det var det altoverskyggende dilemma, som Danmark og danskerne blev stillet overfor under besættelsen. Værket behandler konflikten mellem politikerne bag den officielle samarbejdspolitik og den spirende illegale modstandsbevægelse – skrevet af en af Danmarks mest markante besættelsehistorikere.

Erik Kjersgaards Danmark under besættelsen

- danskernes dagligliv 1940-45

Red. af *Henning Dehn-Nielsen og Stig Hornshøj-Møller*

Politiken, 2005. 343 sider (96.71)

Besættelsestiden var ikke kun storpolitik, kanonild og hemmelige modstandsgrupper. Der var også en hverdag med familie, arbejde og daglige sysler. Med afsæt i bl.a. datidens aviser, blade og skønlitteratur giver Kjersgaard et billede af danskernes dagligliv under krigen krydret med forfatterens egne erindringer.

Besættelsesårene 1940-45

af *Henning Poulsen*

Aarhus Universitetsforlag, 2005. 182 sider (96.71)

Værket opridses i kort form de væsentligste begivenheder under den tyske besættelse af Danmark. Især beskrives de særlige vilkår, som samarbejdspolitikken gav danskerne, og hvilken betydning de fik for den førte politik og ikke mindst modstandsbevægelsens selvforståelse.

Danmark besat - Krig og hverdag 1940-45

af *Claus Bundgård Christensen m.fl.*

Information, 2009. 957 sider (96.71)

Omfattende værk, der giver en samlende beskrivelse af besættelsen sat ind i et historisk perspektiv. Hovedtesen er, at de fem forbandede år ikke kan forstås i sin helhed, hvis de ikke både er sat i forhold til 1930'erne og tiden efter befrielsen. Bogen indeholder desuden biografier af 50 centrale skikkelser fra perioden samt et fint fotomateriale.

Kampen om Danmark – 1933-1945

af *Bo Lidegaard*

Gyldendal, 2006. 630 sider (96.71)

Historikeren Bo Lidegaard giver her et bud på Danmarks politiske historie under besættelsen. Fokus er på samarbejdspolitikken og de mange problemer, der fulgte i kølvandet. Bo Lidegaard behandler Danmarks udenrigspolitik gennem perioden 1914-1945, en politik der kulminerede i den senere så kritiserede samarbejdspolitik, og bidrager dermed til en mere nuanceret forståelse af baggrunden for de politiske beslutninger.

Besættelsen - Hvad nu hvis? - En kontrafaktisk antologi

Red. af *Jakob Sørensen*

Host & Son, 2003. 317 sider (96.71)

I denne antologi stiller historikerne spørgsmålet: Hvad nu hvis? Hvad nu hvis amerikanske bombefly eksempelvis som planlagt havde kastet deres bomber over Danmark den 2. maj 1945? Eller hvad nu hvis en upolitisk samlingsregering med prins Axel som leder var blevet nedsat i 1941? Hvordan ville Danmarks historie så have set ud?

DANMARK OG UDLANDET

Overleveren - 1914-1945

af *Bo Lidegaard*

4. bind i Dansk udenrigspolitisk historie, Gyldendal, 2004. 688 sider (96)

Titlen er en henvisning til den omstridte politiker Erik Scavenius, der som udenrigsminister førte Danmark igennem de to verdenskrige uden store tab. Lidegaards pointe er, at når Danmark undgik krig og total tilintetgørelse, skyldtes det den udenrigspolitik, der blev formuleret og gennemført af Erik Scavenius og forsvarsminister P. Munch.

Den 2. verdenskrig 1939-45

Gyldendal, 2005. 668 sider (91.93)

I dette centrale værk om anden verdenskrig fortæller tre af Danmarks store besættelsestidsforskere, Aage Trommer, Hans Kirchhoff og Henning Poulsen med imponerende overblik om årsagerne til krigens udbrud og spredning til et helt kontinent. Ud over beskrivelser af bl.a. storpolitik, magtkampe og de forskellige modstandsbevægelser giver forfatterne også et præcist billede af Europas tilstand under Hitlers dominans, og af hvordan krigen trak dybt ind i det europæiske folks hverdag.

Over Stregen - under besættelsen

Red. af John T. Lauridsen

Gyldendal, 2007. 880 sider (96.71)

Den danske regering opfordrede med den ene hånd danskerne til at samarbejde med tyskerne. Men med den anden hånd straffede man efter krigen dem, man mente var gået over strengen. I antologien ser de forskellige bidrag nærmere på nogle af de mennesker, der blev taget med foden over strengen, og spørger om grænsen blev trukket det samme sted under og efter krigen?

De gjorde Danmark større - Danske entreprenører i krise og krig 1919-1947

af Steen Andersen

Lindhardt & Ringhof, 2005. 573 sider (69.09)

Christiani & Nielsen, Wright, Thomsen & Kier og mange andre af datidens store danske virksomheder førte en risikabel, men også profitabel forretning under besættelsen. Dette værk stiller skarpt på nogle af Danmarks største multinationale virksomheder og deres samarbejde med besættelsesmagten før, under og efter krigen.

Fodbold med fjenden - Dansk idræt under hagekorset

af Hans Bonde

Syddansk Universitets forlag, 2006. 500 sider (79.609)

Nazi-Tyskland vandt store sejre i den første halvdel af det tyvende århundrede. Ikke mindst på den sportslige arena, hvor tyske sportsfolks imponerende kunnen for et øjeblik overbeviste mange tilskuere om den germanske races overlegenhed. Også den danske idrætsverden var forblændet af tyskernes sportslige triumfer og samarbejdede i vid udstrækning frivilligt med besættelsesmagten. Men spørgsmålet er, om man kan adskille sport og politik?

Gestapo! - Tysk politi og terror i Danmark 1940-45

af Henrik Lundtofte

Gad, 2003. 287 sider (96.71)

Tortur og drab på tilfangetagne medlemmer af danske modstandsfolk – Gestapo var berygtet for sine brutale afhøringsmetoder, som ikke mindst foregik i hovedkvarteret i Shellhuset. Bogen beretter om det hemmelige tyske politi, og holder de populære fremstillinger op imod den historiske virkelighed i besættelsestidens Danmark.

Efter drabet

af Peter Øvig Knudsen

Gyldendal, 2009. 378 sider (96.71)

Fire hundrede danskere blev likvideret af modstandsbevægelsen under besættelsen. Efter krigen blev de mange drab omgærdet med dyb tavshed, som skabte en masse myter. I denne bog træder en række modstandsfolk for første gang frem og fortæller om de dramatiske begivenheder, deres motivation og tanker og om de personlige konsekvenser det har at slå et andet menneske ihjel.

Danskerne og besættelsen - Holdninger og meninger 1939-45

af Palle Roslyng-Jensen

Gad, 2007. 395 sider (96.71)

Helt almindelige menneskers dagbøger, nedskrevne vandrehistorier, tyske 'stimmungsberichte' og britiske rapporter om danskernes moral er kilder til denne universitetsundersøgelse om den menige danskers opfattelse af krigen, de politiske beslutninger og hverdagen.

Holger Danske - Sabotage og likvidering 1943-45, bd. 1-2

af Peter Birkehund

Syddansk Universitetsforlag, 2009. 863 sider (96.71)

Holger Danske var en af besættelsestidens største modstandsgrupper og talte kendte navne som Flammen og Citronen. Dette værk redegør grundigt for alle aspekter af den hemmelige organisation, der i eftertiden bl.a. er blevet kendt for en række stikkerlikvideringer og sprængningen af Forum-hallen på Frederiksberg i 1943.

Sabotageorganisationen BOPA 1942-45

af Esben Kjeldbæk

Frihedsmuseets Venners Forlag 1997. 512 sider (96.71)

BOPA, (Borgerlige Partisaner), besættelsestidens mest aktive sabotageorganisation udførte omkring 400 aktioner. BOPA stod for de største sabotageaktioner i landet, der ofte blev gennemført med stor opfindsomhed og vovemod. I dette værk gennemgås organisationens stiftelse, arbejde og betydning for den samlede modstandsbevægelse.

Dansk nazisme 1930-45 - og derefter

af John T. Lauridsen

Gyldendal, 2002. 676 sider (32.269)

Det var ikke kun i Tyskland, at nazismen voksede i 1930'erne. Det danske nazistparti DNSAP blev stiftet i 1930 og blev valgt ind i Folketinget i årene 1939-45. Bogen giver en systematisk og kronologisk undersøgelse af nazismen i Danmark med hovedvægt på tiden op til og under besættelsen.

Levevilkår under besættelsen

af Sigurd Jensen

Gyldendal, 1971. 325 sider (33.19)

Mens store firmaer og en række erhverv som for eksempel landbruget levede fedt på samarbejdet med tyskerne, gik det anderledes hårdt ud over arbejderklassen, ikke mindst i storbyen. Dette værk behandler den fordelingspolitik, der blev ført de første år under besættelsen og dens konsekvenser for især underklassen i Danmark.

Partier under pres - Demokratiet under besættelsen

Red. af Joachim Lund

Gyldendal, 2003. 376 sider (96.71)

Tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussen problematiserede i starten af sin regeringsperiode den ømtålelige samarbejdspolitik under besættelsen. Bogen giver en grundig og nuanceret diskussion af det historiske dilemma. I hvert sit kapitel skildres både de partier der sad i folketinget og dem der ikke gjorde, deres indstilling til samarbejdsregeringen og deres holdning til den tyske besættelse.

Besættelsestiden som kollektiv erindring

af Claus Bryld og Anette Warring

Roskildes Universitetsforlag, 1998. 559 sider (96.71)

Efter krigen blev modstanden i skikkelse af modstandsbevægelsen det alt dominerende i den kollektive erindring, mens samarbejdspolitikken hurtigt blev glemt. Gennem analyser af den politiske iscenesættelse ved jubilæer, af ritualerne i mindehøjtideligheder og fremstillingen af besættelsestiden i faglitteratur mm. viser forfatterne, hvordan besættelsen blev konstrueret som fortælling og brugt i samfundets omgang med den nationale fortid.

OPSLAGSVÆRKER

Gads leksikon - hvem var hvem 1940-45

Red. af Hans Kirchhoff, Aage Trommer og

John T. Lauridsen

Gad, 2005. 399 sider (96.71)

Et omfattende persongalleri over besættelsestiden med 500 helte og skurke og dem ind i mellem.

Gads leksikon om dansk besættelsestid 1940-45

Red. af Hans Kirchhoff, Aage Trommer og John

T. Lauridsen

Gad, 2002. 551 sider (96.71)

Oversigt over de væsentligste aspekter af dansk historie fra 1940-45 – både for fagfolk og almindeligt interesserede.

BIOGRAFIER

Outze i krig - Med skrivemaskinen som våben

af Erik Lund og Jakob Nielsen

Information, 2009. 338 sider (99.4 Outze, Børge)

Børge Outze var en af de helt centrale modstandsfolk under den tyske besættelse. Han startede i 1943 det illegale nyhedsbureau Information, der blev et af modstandskampens vigtigste kommunikationsredskaber. Nyhedsbureauet blev efter krigen til Dagbladet Information, og Outze skiftede som chefredaktør maskinpistolen ud med en skrivemaskine.

Kampen om ungdommen - Niels Bukh - En politisk biografi

af Hans Bonde

Museum Tusulanum, 2003. 270 sider (99.4 Bukh, Niels)

Den karismatiske og internationalt kendte gymnastikpædagog Niels Bukh var en af datidens største nationale symboler. Biografien viser, at det ikke kun var uskyldig leg, der optog Bukh – han sympatiserede og samarbejdede med nazi-Tyskland. Udgivelsen skabte en del debat, bl.a. fordi Niels Bukhs seksuelle orientering bliver inddraget i bogens analyser.

De ensomme ulve

af Gunnar Dyrberg

Gyldendal, 2009. 206 sider (99.4 Dyrberg, Gunnar)

'De ensomme ulve' var navnet på en lille gruppering inde for modstandsgruppen Holger Danske, der bl.a. bestod af de nok så kendte navne Flammen, Citronen, Lille Bent og Herman. Bag dæknavnet 'Herman' gemmer sig Gunnar Dyrberg, og han fortæller i denne selvbiografi om de omdiskuterede likvideringer og om de andre medlemmer af gruppen.

Schalburg - en patriotisk landsforræder

af Mikkel Kirkebæk

Gyldendal, 2009. 511 sider (99.4 Schalburg, Christian F.)

Christian Frederik von Schalburg er i nyere tid bedst kendt for posthumt at have lagt navn til det frygtede Schalburgkorps – en dansk pendant til det tyske SS. I sin levetid havde han ry som en karismatisk og utraditionel leder af Frikorps Danmark. I eftertiden er han blevet kaldt 'Danmarks største landsforræder'.

En kriger - portræt af Ole Lippmann

af Niels Barfoed

Gyldendal, 2007. 487 sider (99.4 Lippmann, Ole)

Navnet Ole Lippmann vækker måske ikke den største genklang,

men Lippmann ydede, som chef for SOE-agenterne i Danmark i krigens sidste tid, et vægtigt bidrag til Danmarks befrielse. Det var blandt andet Lippmann, der gav ordre til bombardementet af Shellhuset ved krigens afslutning.

Forræderens dagbog - en dansk nazist 1941-45

af Arne Hardis

Lindhavdt og Ringhof, 2005. 304 sider (99.4 Nordentoft, Knud)

Med afsæt i landsretssagføreren og nazisten Knud Nordentofts dagbog fra 1941 til 1945 giver journalisten Arne Hardis et detaljeret vidnesbyrd fra en nazists liv i Danmark under anden verdenskrig. Nordentoft arbejdede under besættelsen både for det danske nazistparti DNSAP og det berygtede Schalburgkorps.

Birkedal - en torturbøddel og hans kvinder

af Peter Øvig Knudsen

Gyldendal, 2009. 555 sider (99.4 Birkedal, Ib)

Ib Birkedal var den højst placerede dansker inden for det hemmelige tyske politi Gestapo og var frygtet for sine voldelige afhøringsmetoder overfor især modstandsfolk. Hans kvinder var de unge og smukke håndlangere, der fungerede som Birkedals lokkeduer til at indfange formodede modstandsmænd og franarre dem deres hemmeligheder.

Modstandskvinder - kvinder i den danske modstandsbevægelse fortæller

af Kathrine Læsoe Engberg

Peoples Press, 2009. 274 sider (99.1)

Når man traditionelt har hørt om kvinders rolle i modstandsbevægelsen er det ofte som omsorgsfulde og forstående mødre og kærestere. Men blandt de aktive modstandsfolk hører også en ikke ubetydelig gruppe kvinder. Denne biografi giver stemme til otte af dem, der fortæller hver deres historie fra besættelsestiden.

Sygeplejerske i Det Tredje Rige

af Peter Tudvad

Politiken, 2009. 510 sider (99.4 Mørkeberg, Ebba)

Ebba Mørkeberg var kun 18 år, da hun i 1943 meldte sig som dansk sygeplejerske i tysk Røde Kors. De sidste dage af krigen arbejdede hun på en primitiv forbindingsplads i hjertet af Det Tredje Rige kun et par hundrede meter fra Hitlers bunker. Et minde, som det var lykkedes hende at fortrænge, indtil journalisten Peter Tudvad begyndte at grave.

SKØNLITTERATUR

10 romantips til tiden

Anders Bodelsen: Mørklægning · Ole Frøslevs kriminalromaner · Steen Langstrup: Stikker · Anne Marie Løn: Traktørstedet · John Nehm: I krig og kærlighed · Hanne Richardt Beck: Om det så gælder · Klaus Rifbjerg: Hovedløs · Tage Skou-Hansen: De nøgne træer · Thorstein Thomsen: Den der hvisker, lyver · Mette Winge: Den femte vinter.

FILM

Danskernes egen historie - Livet under besættelsen 1-4

Fire titler, der hver beskriver en del af besættelsestiden: Tyskerne kommer, Modstanden vokser, Befrielsen og Flammen & Citronen.

Med ret til at dræbe

Dokumentarfilm om de 400 stikkerlikvideringer, som modstandsbevægelsen foretog i Danmark under besættelsen. Baseret på Peter Øvig Knudsens bog "Efter drabet".

Folket vågner til kamp

Bd. 6 i serien Danmarks historie. Dækker i filmklip og erindringsfortællinger perioden 1943-1945.

LINKS

befrielsen1945.dk

På hjemmesiden beskrives temaer som demokrati og diktatur, samarbejde eller modstand, frihedskamp og terrorisme samt betydningen af besættelsestiden i vor tid. Der er desuden fine foto og filmklip samt erindringer fra danskere, der selv oplevede besættelsen.

frihed.natmus.dk

Frihedsmuseets webudstilling med bl.a. fire virtuelle rundvisninger: BOPA – en sabotageorganisation, September 1942 – en måned midt i besættelsen, Frihedsrådet og Danskere i koncentrationslejre.

faktalink.dk

Få svar på de vigtigste spørgsmål i denne korte overblik artikel om hele besættelsen. Mange skoler og biblioteker giver gratis adgang til Faktalink.

www.besaettelsessamlingen.dk

Billund Museums webudstilling med fotos af illegale blade, modstandsbevægelsens våben, Røde Korsbrev om deportation til kz-lejre og meget mere.

Find alle bøger og film på www.bibliotek.dk